

Гроші, фінанси і кредит

УДК 331.25:364.442.6

Федина Віта Віталіївна

*старший викладач кафедри фінансових ринків
Університет державної фіскальної служби України*

Федина Вита Витальевна

*старший преподаватель кафедры финансовых рынков
Университет государственной фискальной службы Украины*

Fedyna Vita

*Lecturer at the Department of Financial Markets
University of the State Fiscal Service of Ukraine*

ORCID: 0000-0002-3916-5932

**МІСЦЕ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ
СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ
МЕСТО ПЕНСИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В СИСТЕМЕ
СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ НАСЕЛЕНИЯ
THE PLACE OF PENSION SUPPLY IN THE SYSTEM OF SOCIAL
PROTECTION OF THE POPULATION**

Анотація. Статтю присвячено дослідженню сутності, ознак та місця багаторівневої системи пенсійного забезпечення в системі соціального захисту населення. Акцентується увага на актуальності даної проблеми з огляду на відсутність в науковій літературі досліджень, які б охоплювали вивчення сутності трьохрівневої пенсійної системи з позицій її ролі у системі соціального захисту. Більшість праць присвячені лише загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню (як виду соціального страхування) в системі соціального захисту, що створює

перепони для практичного опрацювання даного напрямку та пошуку шляхів його вдосконалення.

Досліджується концепція соціально орієнтованої держави, що означає наявність превалювання інтересів окремого індивіда над інтересами держави, орієнтація діяльності органів влади на усебічне задоволення потреб суспільства й підвищення добробуту кожного його члена.

Систематизуються погляди науковців на трактування поняття «соціальний захист». Доведено, що підходи різних авторів до сутності даного поняття об'єднує розуміння під ним лише обсяг соціальних гарантій, що безпосередньо надається державою. В умовах транзитивної економіки «соціальний захист» від захисту держави трансформується в систему захисту, де його розподіл лягає пропорційно на плечі держави і громадянина відповідно. Це спонукає до появи в складі соціального захисту нового поняття «соціальний самозахист».

Досліджуються складові елементи системи - соціальна допомога, соціальне забезпечення, соціальне страхування. Особлива увага приділяється трьохрівневій системі пенсійного забезпечення в контексті складових підсистем соціального захисту. Визначено, що перехід до трьохрівневої пенсійної системи призвів до виникнення нового поняття – пенсійного самозабезпечення.

Зроблено висновки про те, що дослідження концептуальних засад сутності, ознак та місця багаторівневої системи пенсійного забезпечення в системі соціального захисту населення дасть змогу ефективно вирішувати практичні проблеми сьогодення.

Ключові слова: соціальний захист, соціальне забезпечення, соціальне страхування, соціальний самозахист, система пенсійного забезпечення, пенсійне самозабезпечення.

Аннотация. *Статья посвящена исследованию сущности, признаков и места многоуровневой системы пенсионного обеспечения в системе социальной защиты населения. Акцентируется внимание на актуальность данной проблемы, учитывая отсутствие в научной литературе исследований, которые охватывали бы изучение сущности трехуровневой пенсионной системы с позиций ее роли в системе социальной защиты. Большинство работ посвящено лишь общеобязательному государственному пенсионному страхованию (как виду социального страхования) в системе социальной защиты, что создает препятствия для практической проработки данного направления и поиска путей его совершенствования.*

Исследуется концепция социально ориентированного государства, что означает наличие превалирования интересов отдельного индивида над интересами государства, ориентация деятельности органов власти на всестороннее удовлетворение потребностей общества и повышения благосостояния каждого его члена.

Систематизируются взгляды ученых на трактовку понятия «социальная защита». Доказано, что подходы различных авторов к сущности данного понятия объединяет понимание под ним только объема социальных гарантий, которое непосредственно предоставляется государством. В условиях транзитивной экономики «социальная защита» от защиты государства трансформируется в систему защиты, где ее распределение ложится пропорционально на плечи государства и гражданина соответственно. Это побуждает к появлению в составе социальной защиты нового понятия «социальная самозащита».

Исследуются элементы системы - социальная помощь, социальное обеспечение, социальное страхование. Особое внимание уделяется трехуровневой системе пенсионного обеспечения в контексте составляющих подсистем социальной защиты. Определено, что переход к

трехуровневой пенсионной системы привел к возникновению нового понятия - пенсионного самообеспечения.

Сделаны выводы о том, что исследование концептуальных основ сущности, признаков и места многоуровневой системы пенсионного обеспечения в системе социальной защиты населения позволит эффективно решать практические проблемы современности.

Ключевые слова: *социальная защита, социальное обеспечение, социальное страхование, социальное самозащита, система пенсионного обеспечения, пенсионное самообеспечение.*

Summary. *The article is devoted to the study of the essence, features and place of the multi-level system of pensions in the system of social protection of the population. The emphasis is placed on the relevance of this problem in view of the lack of research literature that would cover the study of the essence of the three-level pension system from the standpoint of its role in the social protection system. Most of the works are devoted only to compulsory state pension insurance (as a type of social insurance) in the system of social protection, which creates barriers for the practical elaboration of this direction and the search for ways to improve it.*

The concept of a socially oriented state, which means the prevalence of individual interests over the interests of the state, the orientation of the authorities to the full satisfaction of the needs of society and the welfare of each member, is explored. The views of scientists on the interpretation of the concept of "social protection" are systematized. It is proved that the approaches of different authors to the essence of this concept combines the understanding under it of only the amount of social guarantees that is directly provided by the state. Under conditions of a transitory economy, "social protection" from state protection is transformed into a system of protection, where the distribution falls

proportionally on the shoulders of the state and citizen. This leads to the emergence in the social protection of the new concept of "social self-defense."

The folding elements of the system are studied - social assistance, social security, social insurance. Particular attention is paid to the three-level pension system in the context of the components of social protection subsystems. It is determined that the transition to a three-level pension system has led to the emergence of a new concept - pension self-sufficiency.

It is concluded that the research of the conceptual foundations of the essence, features and place of the multilevel system of pensions in the system of social protection of the population will enable to effectively solve practical problems of the present.

Key words: *social protection, social security, social insurance, social self-defense, pension system, pension self-sufficiency.*

Постановка проблеми. Основними тенденціями суспільного розвитку всього цивілізованого світу є зростання уваги до проблем людини, захисту і реалізації її прав та свобод. У цьому аспекті в світлі концепції соціально орієнтованої держави на перший план виступає питання побудови ефективної системи соціального захисту населення. Україна, проголосивши себе у 1996 році соціальною державою та закріпивши відповідний статус у Конституції, поставила перед собою непросте завдання - пошук оптимальної моделі її реалізації [5, ст. 1]. Побудова соціальної держави означає наявність превалювання інтересів окремого індивіда над інтересами держави, орієнтація діяльності органів влади на всебічне задоволення потреб суспільства й підвищення добробуту кожного його члена.

У період реформування всієї системи соціального захисту населення, і, особливо, в умовах пенсійної реформи, виникає необхідність

теоретичного осмислення, оцінки наявного практичного досвіду та поглибленого дослідження цієї проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань соціального захисту населення та місця в ньому системи пенсійного забезпечення висвітлено у наукових працях таких вітчизняних вчених-економістів, як: В. Лисогора [1], О. Войтенка [1], В. Роїка [2], І. Жмурко [3], О. Міндової [4], С. Бандур [13], О. Кучинської [13], С. Прилипка [15], основними об'єктами досліджень яких є сутність пенсійної системи та пенсійного страхування, їх місце та роль в соціальному захисті суспільства. Віддаючи належне досягненню цих учених, слід зауважити, що в науковій літературі бракує досліджень, які б охоплювали вивчення сутності системи пенсійного забезпечення з позицій її ролі у системі соціального захисту. Більшість праць присвячені визначенню місця і ролі лише загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (як виду соціального страхування) в системі соціального захисту.

Постановка завдання. Метою статті є наукове обґрунтування сутності, ознак та місця багаторівневої системи пенсійного забезпечення в системі соціального захисту населення.

Виклад основного матеріалу. Нині, в умовах соціально-економічних перетворень, перед Україною постає досить непросте завдання – реалізація на практиці економічної моделі соціально орієнтованої держави, тобто побудова соціальної держави, покликання якої полягає у забезпеченні кожному громадянину належних цивілізованих умов існування.

Соціальна держава – держава, яка визнає людину найвищою соціальною цінністю, надає соціальну допомогу індивідам, що потрапили у важку життєву ситуацію, з метою забезпечення кожному гідного рівня життя перерозподіляє економічні блага відповідно до принципу соціальної

справедливості й своє призначення вбачає в забезпеченні громадянського миру і злагоди в суспільстві [6].

Провідна роль держави визначається її зобов'язаннями стосовно захисту прав і свобод кожного громадянина, у тому числі, від можливих негативних наслідків розвитку національної економіки, тобто соціальних ризиків, пов'язаних із втратою роботи, доходу та працездатності. Метою державної соціальної політики визначено створення адекватної цілям економічного розвитку системи соціального захисту населення [7].

На нашу думку, для кращого розуміння сутності пенсійного забезпечення, слід розглянути такі поняття як «соціальний захист», «соціальне забезпечення», «соціальне страхування». Ці поняття широко вживаються в науковій літературі, проте наявні дослідження або не містять визначення об'єкта, вважаючи його загальновідомим, або ж дають одне чи кілька визначень без обґрунтування доцільності їх вживання. На наш погляд, такий підхід є першопричиною неефективної соціальної політики.

Зокрема, на думку Дідківської Л. І. та Головки Л. С., соціальний захист населення - державна підтримка певних категорій населення, які можуть зазнавати негативного впливу ринкових процесів, забезпечення відповідного рівня життя шляхом надання правової, фінансової, матеріальної допомоги окремим громадянам (найбільш вразливим верствам населення), а також створення соціальних гарантій для економічно активної частини населення, забезпечення прийнятних для країни умов життя та праці громадян, у тому числі через установа соціальних стандартів [8].

Е. І. Холостова, А. С. Сорвіна визначають соціальний захист як сукупність законодавчо встановлених економічних, соціальних, юридичних гарантій і прав, соціальних інститутів та установ, що забезпечують їх реалізацію та створюють умови для підтримки

життєдіяльності та існування різних соціальних верств і груп населення, насамперед соціально вразливих [9].

В проєкті Соціального кодексу України зазначено, що соціальний захист - це система державного гарантування прав громадян України на матеріальне забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законодавством України [10].

Вищенаведені визначення об'єднує те, що під соціальним захистом розуміється лише той обсяг соціальних гарантій, що безпосередньо надається державою. Разом з тим, соціальний захист містить як пасивні, так і активні заходи підтримки доходів. Пасивними заходами є соціальна допомога, активними - соціальне забезпечення (тобто забезпечення доходів у випадку втрати працездатності чи роботи), лікування та профілактика хвороб, а також сприяння освіті й підвищенню кваліфікації [16].

Державне соціальне забезпечення виконує функцію нагромадження та розподілу коштів соціального захисту, призначених на соціальну допомогу, виплати по соціальному страхуванню тощо. Таким чином, під соціальним забезпеченням розуміють заходи матеріальної підтримки особи та сім'ї з боку держави і суспільства.

Можна сформулювати два структурних блоки соціального забезпечення населення [16]:

- матеріальне забезпечення шляхом соціального страхування в разі безробіття, тимчасової або постійної непрацездатності. Джерелом фінансового забезпечення є державні позабюджетні цільові соціальні фонди;
- соціальна допомога непрацездатним і малозабезпеченим громадянам, підтримання рівня життя в умовах зростання споживчих цін,

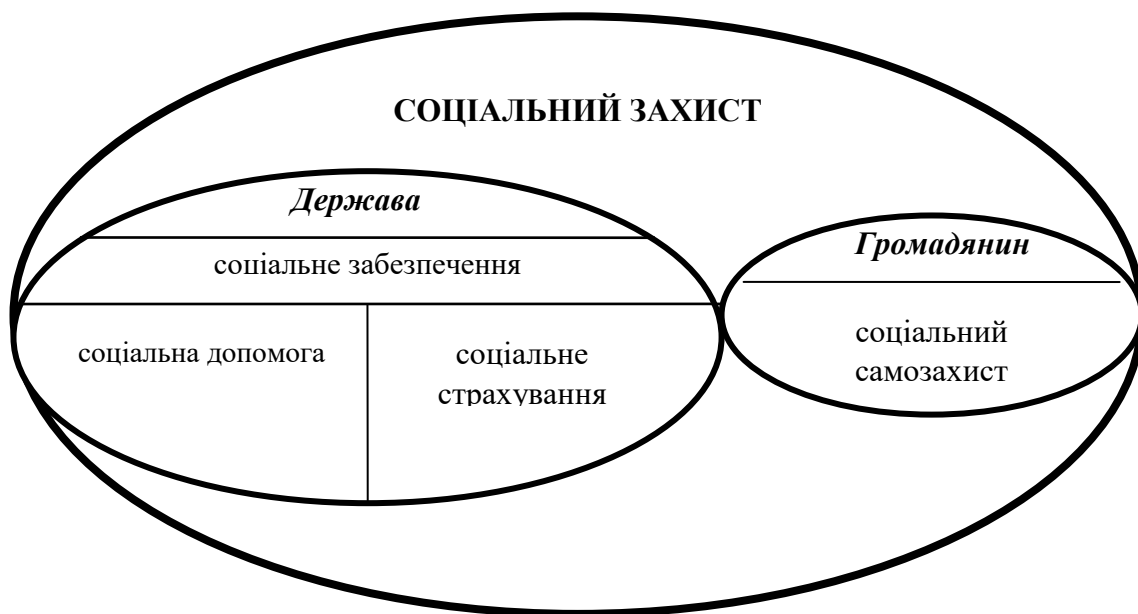

компенсації та пільги громадянам. Джерелом фінансового забезпечення є державний і місцевий бюджети.

Щодо соціального страхування, то цей термін трактується як з боку зарубіжних, так і вітчизняних науковців досить широко (О. Олефір, Б. Надточій, С. Бандур, О. Кучинська, М. Копейчиков, С.М. бПрилипко) [11-15]. Аналіз трактувань дає змогу дійти висновку, що поняття «соціальне страхування» є багатограним, за своїм змістом відображає вужче коло явищ, процесів та механізмів, що пов'язані із запобіганням і подоланням наслідків впливу соціального ризику, ніж «соціальний захист», має страхову основу і є складовою (структурним блоком) соціального забезпечення.

Разом з тим, в умовах транзитивної економіки «соціальний захист» від захисту держави трансформується в систему захисту, де розподіл лягає пропорційно на плечі держави і громадянина відповідно. Дана тенденція відбувається і в світі. Модель соціальної держави, що склалася останнім часом в країнах ОЄСР передбачає, що страхова частина має відповідати лише за соціальні ризики, при настанні обставин «невідвортної сили» (форс-мажорних), при яких громадяни опиняються за межею бідності, стають інвалідами, тривалий час залишаються без роботи, мають низький дохід (особливо в сім'ях з дітьми) на рівні прожиткового мінімуму [17]. Це спонукає до появи в складі соціального захисту нового поняття «соціальний самозахист» через страхові компанії, банки та інші фінансові установи. Самозахист – це дії особи, що вживаються нею для забезпечення своїх прав. Отже, соціальний самозахист – це активні безпосередні дії самих суб'єктів, спрямовані на ненастання або зменшення негативних наслідків соціальних ризиків. Тобто, на перший план виступає принцип особистої відповідальності громадянина в забезпеченні власного добробуту, який полягає у тому, що кожен повинен зробити усе можливе

для підтримання свого життєвого рівня. Отже, національна модель соціального захисту виглядає наступним чином (Рис.1):

Рис. 1. Взаємоузгодженість елементів соціального захисту

Джерело: побудовано автором

Реформування призвело до розуміння необхідності якісних змін і пошуку нових шляхів розвитку існуючих систем соціального захисту, і особливо її складової - пенсійного забезпечення: перехід від фінансування пенсій за рахунок поточних надходжень до системи індивідуальних рахунків та накопичень, підвищення пенсійного віку, перегляд тарифів та вимог щодо управління ризиками в пенсійних фондах. Тому, протягом останніх десятиліть у результаті різноманітних структурних і параметричних реформ конструкція системи пенсійного забезпечення стала більш диверсифікованою з посиленням ролі накопичувальної системи і зниженням значимості страхової частини [18].

Не стала винятком і Україна, яка у 2004 році запровадила багаторівневу пенсійну систему, суть якої полягає у диверсифікації демографічних, соціальних і економічних ризиків між її рівнями та орієнтація на накопичувальні принципи її фінансування, так як солідарна система (I рівень) уже вичерпала свій потенціал і не в змозі забезпечувати

адекватним рівнем доходу громадян похилого віку. Приналежність рівнів національної пенсійної системи до елементів системи соціального захисту можна зобразити наступним чином (Рис.2):

Рис. 2. Приналежність рівнів національної пенсійної системи до елементів системи соціального захисту

Джерело: побудовано автором

Побудова нової багаторівневої системи пенсійного забезпечення з накопичувальними принципами фінансування націлена на виховання фінансової відповідальності громадян за стан власного добробуту і матеріального забезпечення по завершенню своєї трудової діяльності. Даний трансформаційний період і призвів до появи нових понять «соціальний самозахист» і його складової «пенсійне самозабезпечення». Згідно з тлумачним словником «самозабезпечення» означає самостійно забезпечувати себе всім необхідним, тобто самозабезпечуватися. Звідси, пенсійне самозабезпечення можна розглядати через призму самофінансування – це здатність, бажання, намагання забезпечити себе доходом на старості через механізм власних накопичень. Тобто, відповідальність за ступінь забезпеченості в літньому віці несе сама особа. В даному ракурсі основним завданням держави є створення надійних і

привабливих умов для можливості здійснення заощаджень з метою самозабезпечення у пенсійному віці.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Система пенсійного забезпечення посідає ключову роль в системі соціального захисту населення. Перехід на ринкові умови господарювання, складна демографічна ситуація в країні призвели до розуміння необхідності якісних змін і пошуку нових шляхів розвитку існуючих систем соціального захисту, і особливо її складової - пенсійного забезпечення. Результатом стала побудова багаторівневої системи пенсійного забезпечення, яка націлена на виховання фінансової відповідальності громадян за стан власного добробуту і матеріального забезпечення по завершенню своєї трудової діяльності через механізм власних накопичень – пенсійне самозабезпечення.

Слід зазначити, що дослідження різних аспектів багаторівневої системи пенсійного забезпечення слід продовжувати і надалі. Перспективами подальших досліджень є питання створення надійних і привабливих умов для можливості здійснення громадянами заощаджень з метою самозабезпечення у пенсійному віці.

Література

1. Лисогор В. М., Войтенко О. А. Соціальний захист та аспекти пенсійного забезпечення населення як прояв соціальної політики держави [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_3_3/184-186.pdf
2. Роик В. Д. Социальное страхование: история, проблемы, пути совершенствования / В.Д. Роик. – М.: НИИТруда, 1994. – 126 с.
3. Жмурко І. В. Сутність пенсійної системи та її місце в системі соціального захисту населення [Електронний ресурс]. — Режим

доступу: http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2014-12_0-pages-303_306.pdf

4. Міндова О. І. Теоретичний аналіз економічної сутності пенсійного забезпечення [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_17/4/26.pdf
5. Конституція України [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Режим доступу: [http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254 %EA %2F96- % E2 %F0](http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%E2%84%A6-%E2%84%B0).
6. Колот А. М., Герасименко О. О., Соціальна держава: генезис та перспективи розвитку / А.М. Колот, О.О. Герасименко // Соціально-трудові відносини: теорія та практика. — 2017. №1. — С.8-36. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvttp_2017_1_3.
7. Герус Ю. В. Економічна сутність і роль медичного страхування в системі соціального захисту населення / Ю.В. Герус // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). — 2014. — Вип. № 3(66). — С. 51–58.
8. Дідківська Л. І., Головка Л. С. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. - К.: Знання-Прес, 2000. - 209 с.
9. Социальная работа: теория и практика: Учеб. пособие / Отв. ред. Е.И.Холостова, А.С.Сорвина. - М.: ИНФРА-М, 2001. - 427 с.
10. Українські Закони. Соціальний кодекс України: Проект / В.С.Журавський та ін., Християнсько-демократична партія України. - К.: Логос, 1998. - 319 с.
11. Олефір О. Плюралізм соціального страхування як фактор розвитку економіки // Україна: аспекти праці. — 2002. — № 4. — С. 44-48.
12. Надточій Б. Соціальне страхування у контексті історії // Соціальний захист. — 2003. — № 2. — С. 20–24.

13. Бандур С. І., Кучинська О. О. Система соціального страхування в Україні: сучасний стан та шляхи розвитку // Зайнятість та ринок праці. – 2009. – №9. – С. 98–107.
14. Копейчиков М. Соціальна держава як політична реальність / М. Копейчиков // Вісник АПрН України. – 1998. – С. 216–227.
15. Прилипко С. М. Право на пенсійне забезпечення та його реалізація в умовах ринкової економіки / С. М. Прилипко // Право України. – 2003. – № 2. – С. 45–48.
16. Скуратівський В., Палій О., Лібанова Е. Соціальна політика. - К.: Видво УАДУ, 2003. - 265 с.
17. Регулятивний потенціал фінансового ринку в умовах глобальних викликів: [монографія] / за заг. ред. д.е.н., професора С. В. Онишко. – Ірпінь: Видавництво Національного університету ДПС України, 2016. – 452 с.
18. Федина В. В. Роль пенсійного страхування в системі соціального захисту населення / В. В. Федина // Інноваційні напрямки розвитку страхового ринку України: збірник матеріалів III Міжнародної науково — практичної конференції (19-20 квітня 2016 р., м.Київ). К.: КТ "Забеліна — Фільковська Т.С. і компанія Київська нотна фабрика", 2016. – 432 с. – С.364-367.

References

1. Lysoghor, V. M. & Vojtenko, O. A. (2011). Socialjnyj zakhyst ta aspekty pensijnogho zabezpechennja naselennja jak projav socialjnoji polityky derzhavy [Social protection and aspects of pension provision of the population as a manifestation of the social policy of the state]. Retrieved from: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_3_3/184-186.pdf. [in Ukrainian].

2. Roik V. D. (1994). Sotsialnoe strahovanie: istoriya, problemyi, puti sovershenstvovaniya [Social insurance: history, problems, ways of improvement]. Moskva: NIITruda [in Russian].
3. Zhmurko, I. V. (2014). Sutnistj pensijnoji systemy ta jiji misce v systemi socialjnogho zakhystu naselennja [The essence of the pension system and its place in the system of social protection of the population]. Retrieved from: http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2014-12_0-pages-303_306.pdf [in Ukrainian].
4. Mindova, O. I. (2017). Teoretychnyj analiz ekonomichnoji sutnosti pensijnogho zabezpechennja [Theoretical analysis of the economic essence of pension provision]. Retrieved from: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_17/4/26.pdf. [in Ukrainian].
5. Konstytucija Ukrajiny [The Constitution of Ukraine]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: [http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254 %EA %2F96- % E2 %F0](http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0) [in Ukrainian].
6. Kolot, A. M., & Gherasymenko, O. O. (2017). Socialjna derzhava: ghenezys ta perspektyvy rozvytku [Social state: genesis and development prospects]. Socialjna derzhava: ghenezys ta perspektyvy rozvytku,1. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvttp_2017_1_3 [in Ukrainian].
7. Gherus, Ju.V. (2014). Ekonomichna sutnistj i rolj medychnogho strakhuvannja v systemi socialjnogho zakhystu naselennja [The economic nature and role of health insurance in the system of social protection of the population]. Naukovyj visnyk Nacionaljnogho universytetu derzhavnoji podatkovoji sluzhby Ukrajiny (ekonomika, pravo) - Scientific Herald of the National University of State Tax Service of Ukraine (Economics, Law),3, 51–58 [in Ukrainian].
8. Didkivsjka, L. I. & Gholovko, L. S. (2000). Derzhavne reghuljuvannja ekonomiky [State regulation of Economy]. Kyjiv: Znannja-Pres [in Ukrainian].

9. Kholostova, E.Y. & Sorvyna, A.S. (2001). Socyjalnaja rabota: teoryja y praktyka [Social work: theory and practice]. Moskva: YNFRA-M [in Russian].
10. Zhuravsjkyj, V.S. (1998). Ukrajinsjki Zakony. Socialjnyj kodeks Ukrajiny: Proekt [Ukrainian Laws. Social Code of Ukraine: Project]. Kyjiv: Loghos [in Ukrainian].
11. Olefir, O. (2002). Pljuralizm socialjnogho strakhuvannja jak faktor rozvytku ekonomiky [Pluralism of social insurance as a factor of economic development]. Ukrajina: aspekty praci - Ukraine: aspects of labor, 4, 44-48 [in Ukrainian].
12. Nadtochij, B. (2003). Socialjne strakhuvannja u konteksti istoriji [Social insurance in the context of history]. Socialjnyj zakhyst - The social protection, 2, 20–24 [in Ukrainian].
13. Bandur, S.I. & Kuchynsjka, O.O. (2009). Systema socialjnogho strakhuvannja v Ukrajini: suchasnyj stan ta shljakhy rozvytku [The social insurance system in Ukraine: the current state and ways of development]. Zajnjatistj ta rynek praci - Employment and labor market, 9, 98–107 [in Ukrainian].
14. Kopjejchikov, M. (1998). Socialjna derzhava jak politychna realjnistj [Social state as a political reality]. Visnyk Nacionaljna akademija pravovykh nauk Ukrajiny - Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
15. Prylypko, S. M. (2003). Pravo na pensijne zabezpechennja ta jogho realizacija v umovakh rynkovoji ekonomiky [The right to retirement and its implementation in a market economy]. Pravo Ukrajiny - The law of Ukraine, 2, 45–48 [in Ukrainian].
16. Skurativsjkyj, V., Palij, O. & Libanova, E. (2003). Socialjna polityka [Social policy]. Kyjiv: Vyd-vo UADU [in Ukrainian].

17. Onyshko, S.V. Kovalenko, Yu.M. and Oleshko, A.A. (2016), *Rehuliatyvnyj potentsial finansovoho rynku v umovakh hlobal'nykh vyklykiv* [Regulatory potential of the financial market in the context of global challenges], Vydavnytstvo Natsional'noho universytetu DPS Ukrainy, Irpin [in Ukrainian].
18. Fedyna, V.V. (2016). *Rolj pensijnogho strakhuvannja v systemi socialjnogho zakhystu naseleennja* [The role of pension insurance in the system of social protection of the population]. *Innovacijni naprjamky rozvytku strakhovogho rynku Ukrajinjy - Innovative directions of development of the insurance market of Ukraine: Proceedings of the III International Scientific and Practical Conference* (pp. 364-367). Kyiv: KT "Zabelina - Filkovskaya T.S. and the Kyiv Music Factory " [in Ukrainian].